

→ **Enneta riske.** Kui tunned muret, et laps võiks internetis näha sellist sisu, mis on ebasobilik ja ei vasta tema vanusele, siis saad nutiseadmes seadistada piirangud veebilehitsejas, kasutades näiteks vanemliku kontrolli rakendusi. Eelkõige on see mõistlik nooremate laste puhul. Kuid piiravate rakenduste kasutamine ei asenda lapsega rääkimist.

→ **Positsioneerimiskenduse.** Telefoni ja seda kasutava lapse asukohta saab kindlaks määrata positsioneerimiskenduse abil. Kui pead seda vajalikuks, siis selgita lapsele, missuguses olukorras see võib kasuks tulla, ja ütle samas, et see võib ka häiriv olla. Ära kasuta positsioneerimiskendust ilma, et sa last sellest teavitaks.

→ **Telia SAFE** on teenus, mis võimaldab lapse asukohta positsioneerida, blokeerida lapse jaoks ebasobiva sisuga veebilehti ja äppe ning määrata ajavahemiku, millal on nutiseadmega võimalik internetti kasutada.

→ **Tasulised teenused.** Räägi lapsega igasugustest tasulistest teenustest, sealhulgas mängude tellimisest. Selleks et kuld kontrolli all hoida, saad määrata lapse numbrile saldopiirangu.

→ **Suurim julgus on märgata.** Internetis ja nutiseadmetes toimuva kiusamise ehk küberkiusamise kohta leiad nii lastele kui vanematele mõeldud nõuandeid ja abi veebilehelt www.suurimjulgus.ee

Kui on juhtunud midagi ebameeldivat

Laps ei suuda alati mõista oma tegude ja tagajärje seost. Vahel ei julge ta vanemale rääkida sellest, kui ta on kogenud internetis olles midagi ebameeldivat, sest kardab tema reaktsiooni.

→ **Säilita rahu.** Keskendu lapse kuulamisele, kui ta räägib halvast kogemusest internetis. Kiida last selle eest, et tal on julgust sulle sellest rääkida.

→ **Ära süüdista last.** Igaüks meist võib vigu teha ja neist õppida. Anna lapsele teada, et aitad teda ja et te otsite koos lahendust.

→ **Salvesta tõendusmaterjal.** Kui lapsele on saadetud ebameeldiva sisuga kirju ja sõnumeid, siis tuleb nende saatja blokeerida. Kopeeri ja salvesta lapsele saadetud häirivad sõnumid, e-kirjad või pildimaterjal, sest need võivad osutada vajalikuks juhtumi väljaselgitamisel.

→ **Teavita internetikeskkonna või rakenduse haldajat.** Tutvu keskkonna või rakenduse turva- ja kasutustingimustega ning kui häirivate sõnumite saatja on neid rikkunud, siis teavita selle haldajat/administraatorit.

→ **Seadused kehtivad ka internetis.** Kui kahtlustad, et on toimunud midagi ebaseaduslikku, siis teavita sellest politseid. Nõu ja abi saab veebikonstaablilt lehel <https://www.politsei.ee/et/nouanded/veebikonstaabel>

Politsei kiiret sekkumist vajavatel juhtudel helista

112

Kasulikku infot leiad lehtedelt www.targaltinternetis.ee ja www.suurimjulgus.ee

Nõu ja abi saab lasteabitelefoniilt

116 111

www.lasteabi.ee

online-nõustamine „Küsi abi“

e-post: info@lasteabi.ee

Skype: [Lasteabi_116111](https://www.skype.com/name/Lasteabi_116111)

Voldiku koostamisel on allikana kasutatud ka Soome projekti Digi-Boom raames Telia ja Save the Children Finland poolt välja antud teabematerjali.

T@rgalt internetis

Politsei- ja Piirivalveamet

Kaasrahastatud Euroopa Liidu poolt
Euroopa Ühendamise Rahastu

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

Hea lapsevanem, täname sind, et pead oluliseks oma lapse edukat toimetulekut digimaailmas.

Lapsed õpivad uut tehnoloogiat kasutama isegi kiiremini kui täiskasvanud, sest nad sünnivad maailma, kus nutivahend on elu loomulik osa. Ent oskus kasutada eri funktsioone on vaid üks osa edukast toimetulekust digimaailmas. Palju olulisem on oskus oma mobiiltelefoni või nutiseadet kaitsta ja mõista nende kaudu pakutavate teenuste sisu. Lapsevanemana saad just sina suunata oma last nii, et ta käituks digimaailmas turvaliselt.

- **Pea meeles, et kõik see, mis sa oled lapsele hea käitumise kohta õpetanud, kehtib ka digitaalses maailmas.** Selgita lapsele, et internetis tuleb samamoodi viisakalt käituda nagu kodus, lasteaias või koolis.
- **Lepi lapsega kokku interneti ja nutiseadmete kasutamise reeglid ning jälgi nende täitmist.** Reeglid tuleks koostada lapse vanusest lähtudes, kohandades neid tema kasvades ja oskuste-teadmiste arenedes.
- **Räägi lapsega** internetist ja seal peituvatest võimalustest. Kui internetist ja nutivahenditest rääkimine on tavapärane, siis on lapsel kergem sinu poole pöörduda, kui ta kogeb seal midagi ebameeldivat.

- **Eeskuju kasvatab rohkem kui õpetussõnad.** Arvesta, et laps jäljendab sinu käitumist – jälgi, kuidas ja kui sageli sa ise internetis oled ning millega sa seal tegeled.

Avasta digimaailma koos lapsega

- **Oskus ise digimaailmas hakkama saada on vajalik ja eeldab õppimist.** Hoia ennast digimaailma arengutega kursis. Jälgi pidevalt, millised võimalused ja riskid interneti ning nutiseadmete kasutamise kaasaevad, ja räägi neist oma lapsega.
- **Tunne huvi lapse tegemiste vastu internetis.** Vaadake koos lapsega veebilehti ja suhtluskeskkondi, mis teda huvitavad; mängige koos mängu, mis talle meeldivad. Vestle temaga sellest, miks talle üks või teine keskkond või tegevus võrgus meeldib.
- **Otsi välja veebilehed, mida su laps võiks sinu arvates külastada, ja tutvusta neid talle.** Internetis on palju veebilehti, mis on lapsele eakohased ja harivad, pakkudes võimalusi õppimiseks ja mängimiseks.

- **Innusta last rääkima sellest, kui ta kohtab internetis midagi, mida ta ei mõista** või millest ta tahaks osa võtta. Positiivne reaktsioon lapse avastustele süvendab usaldust ning soovi oma mõtteid sinuga jagada.
- **Ole oma lapsega seotud sotsiaalmeedias, aga austa tema privaatsust ka seal.** Aruta lapsega, millisel viisil ta soovib sinu ja teiste pereliikmetega sotsiaalmeedias seotud olla ja millist informatsiooni, sealhulgas fotosid ja videoid, on lapsel endast ja oma pereliikmetest mõistlik jagada.
- **Austa lapse arvamust.** Teisest inimesest tehtud foto või video jagamisel internetis tuleb enne temalt selleks luba küsida. Küsi ka oma lapselt luba, kui soovid temast tehtud fotot või videot internetis jagada.
- **Selgita lapsele, mis võib juhtuda, kui ta asub internetis suhtlema võõra inimesega.** Nii mõnigi kord võib see viia kontaktini ebameeldiva isikuga, kes hakkab last mõjutama omakasupüüdlikul eesmärgil, saates talle näiteks kohatuid pilte või ähvardava sisuga sõnumeid.

Turvalisus on oluline

- **Nutiseadmes tuleb alati kasutada ekraanilukku.** Selgita lapsele, et ta kasutaks alati ekraanilukku: salasõna või sõrmejälge, sest muidu on kogu nutiseadmes leiduv isiklik info kõigile kättesaadav. Seadme varguse korral võib see põhjustada nii rahalist kahju kui ka isikuandmete kuritarvitamist. Vajadusel seadista ekraanilukk koos lapsega või juhenda teda.
- **Salasõna ei jagata kellegagi.** Selgita lapsele, et nutiseadme või veebikonto salasõna peab jääma ainult tema enda teada. See on nagu hambahari, mida ei jagata isegi parima sõbraga. Kui laps kardab, et tal läheb salasõna meelest ära, siis tee talle ettepanek, et kui ta soovib, siis ta võib seda sinuga jagada.
- **1234 ei ole turvaline salasõna.** Selgita lapsele, et salasõna peab olema piisavalt keeruline selleks, et see lahti murda. See peab sisaldama suuri ja väikeseid tähti, numbreid ja sümboloid.
- **Mobiiltelefoni kasutab vaid selle omanik.** Selgita lapsele, et ta ei annaks oma telefoni teistele kasutada ega sisestaks ligipääsuparooli nii, et kõrvalseisjal oleks võimalus seda näha ja meelde jätta. Hädalukorra puhul saab laps sõbra öeldud numbri ise sisse lüüa ja kõnelemise hetkeks selle sõbra kätte anda.